

FRANCESC PASCUAL

El silenci de l'aigua

Pagès editors
LLEIDA, 2018

EL SILENCI DE L'AIGUA

Prop de casa meua dorm
mansoia, una llacuna,
que deixa que li regiris
la sina, quan es fa tard;
et convidarà a entrar-hi,
i que solquis la seua aigua,
fent-te sentir, així que en marxis,
recaença del seu encant.

Segur que hi tornaràs
per gaudir de l'abraçada,
que volguda et donarà...,
si saps dir-li en confiança,
que és la perla més preuada,
que guarneix el nostre Pla.

Mentre prenia peu la davallada de l'enganxosa tardor —posa-hi manta, ara treu-la—, semblava que el sol, fidel a la seua rutina ordinària, se n'anava a la joca abans d'hora; com empaitat per la nit que entrava decidida, sense dir un Déu vos guard! Com totes les tardes de la tardor; no et fot! La claror somorta de sol enterbolit s'apagava llanguida i avorrida, talment li fes mandra d'aixecar el cul de la cadira; amb gansoneria, davant les hores balderes de la llarga nit que s'obria pas, estenent una bafarada de mal engolir, carregosa, per tots els racons de la masia. Semblava un plegar-ales a l'entorn protector de portes tancades, i d'un descans merescut que no volia saragata.

Aquest temps arrossegat era la sala d'espera de l'amaga mans amenaçador que s'atansava, embolicant-ho tot de grisos atrotinats, i defugibles. L'hivern en aquesta terra plana fa

mandra d'acceptar: llarg, cru, desprotegit de climatologia benigna... També —no ens ho deixem!— amb la boira clavada al solc, com qui hi té dret; la fidel i punyetera companya de cobrir cossos i ànimes, de cada any, que ja havia començat a ensenyar els ullals, des de dies enrere. Que fora de la plana d'Urgell sense la seua identitat més reconeguda: l'amant emparaulada de cada tardor?

Be, més o menys, el decorat ja està parat, i a punt. Potser massa extens i tot, encara que concretat, al meu entendre.

El Pep, cap de casa indiscutible, feia estona que esgratinava les ascles d'ametller que se sulsien al foc a terra de la cuina, assegut en el banc del racó, al costat esquerre de la peça; com abraçant el mig cercle de contenció ígnia, ben viu, al seu davant; nerviós, i talment tingués fred, i volent revifar-lo, o bé al contrari, endarrerir-ne la combustió. Amb el padrí, acomodat en la seua cadira habitual, davant per davant seu: pansit, murri i taciturn, talment no hi fos. La Dolores, la mestressa, valenta i feïnera, un belluguet. I la nena, la Remei, que volava distreta amb les seues musaranyes, allunyada de l'habitual reunió familiar nocturna. Tots dins de la cambra fumada, de massa temps de no tastar una encalcinada com cal, l'hivern esperant l'estiu..., qui dia passa, any empeny..., i a l'aguait de batusdes més apropiades.

—Deixa estar els troncs, pesat! —La Dolores, també neguitosa.

El padrí, des de la seua posició estàtica, mirant-se de reüll el fill, en silenci; mig rebufant, capficat...

—Fan tard!

—Hauran volgut acabar, home! —La mestressa, amortint.

—Els he dit que ho deixessin per demà; ara no ens vindria pas d'un dia.

—Tu als seus anys què feïes? Oi, córrer!

L'olla penjada en els "asclamalls" del foc a terra ja feia estona que bullia, mentre la responsable de la vianda acabava de llescar el pa, per a les sopes, damunt de la *repisa* del costat; a mà dreta tot entrant sota la finestra

dels fogons, que s'obria al davant de casa, i orientada només per l'esmoreïda flama d'un llum d'oli penjat del sostre, mitjançant un benzil ennegrit i greixós, que un dia va ser ell.

La quieta cuina aplegava també, gelosa, les ombres oscil·lants, projectades per les tímides flames que consumien els troncs als peus mateix dels dos homes, només trencada la quietud, de tant en tant, pel rogall del coll del Pep, que potser s'havia constipat amb els primers freds, i s'arraulia com si volgués ficar-se les ascles enceses dins de la pitrera.

La nena, la Remei, pel seu compte, continuava garlant fluixet amb la nina de drap —llardoseta i atrotinada—, que li havia farcit la mare amb quatre cassigalls, una pasqua superada, i que ella, tot i ja gran com era per jugar-hi, se l'enduia sota el braç, fins i tot per anar a donar de menjar a les gallines. El padrí, sense un mot, ja dit!, amb la catxutxa clavada al cap, atenent a tots els sorolls de l'entorn, sense fer-ne esment de cap, immòbil en el seu seient acostumat, aparentment llunyà, absent, i tan present.

—Potser que comencem. —El Pep, impacient.

—No poden fer tard, home! Quan arribin tiraré el pa i engegarem. —La Dolores ho volia trampejar, si bé també estava inquieta.

—M'hi havia d'haver quedat.

—Fotre! Sense tu també s'ho faran, que no són pas unes criatures!

—Aquesta xemeneia no engull prou, i l'hauríem de rasclejar abans no arribi el mal temps.

—Ja t'ho dic, jo. Sempre esperem fins que no xucla. Si t'haguessis de passar tantes hores com jo tancada aquí dins! Aquesta roba tufeja a estalzí. I el cap..., i els peus!

—Diumenge, quan hi siguin els xicots.

—Sí, espera't assegut, i no caiguis.

—Jo sol no puc pas!

—Ja t'ajudaré jo, conxo!; a tot arreu trobes pèls, quan et convé!

Al mínim soroll provinent de l'estable del darrere, els quatre estadants presents en la cuina de la masia de cal

Salat —també de malnom dita del Boll, com tothom la coneixia; ves a saber de quant feia, i de què li venia—, giraven instintivament el cap vers la porta d'entrada, esperant que els nois arribessin d'un moment a l'altre: el Josep, l'hereu; el Jeroni, el segon, i el petit, el Manuel. S'havien quedat treballant al tros, apurant la darrera claror del dia, a fi d'acabar d'enllestir el ramal de rec que demà de bon matí els duria l'aigua somniada per a la primera regada històrica en la finca del Clot del Conill! Déu n'hi do!

Després de tants anys de rodolar pels voltants, per fi! els en tocava, i per a ells era la porta oberta a la prosperitat. Començarien per les finques d'aquella partida del terme municipal, i seguirien amb les restants, que per això els havia arribat la bonança promesa, i la volien aprofitar.

El Josep, l'hereu, ja havia complert els vint-i-dos anys, l'estiu passat. El Jeroni en tenia vint acabats de fer, mentre que el petit, el Manuel, en compliria quinze, per Sant Josep. La nena era la petita; la nena! La xiqueta en tenia dotze, encara que semblava una mossa festejadora, tot i la nina sota el braç. La nena, enmig de tants xicots, si no feia envà amb la mare, ho tenia magre, la pobral!; a la masia del Boll, només trescaven els pantalons.

Des de Castellnou havien romancejat qui-sap-lo! les coses com siguin, donant la culpa als del davant, els de Bellpuig, que, no cal dir-ho, eren primers, més arran del Canal. La culpa és tan feixuga de carregar! La qüestió és que la séquia gran que havia de quedar enllestida per la Mare de Déu feia només quinze dies que portava la primera aigua a dalt del pla, des d'on ells, mitjançant un ramal, la farien arribar a les finques de la vallada.

Si no hi havia respecte, i un ordre sever, patirien. Els que fossin primers a llepar l'aigua la gaudirien abans i podrien abusar del rec, si no complien estrictament amb els repartiments que s'havien acordat en la Societat de Regants, que, de moment, era un cridar la marinada, i que l'experiència en altres indrets ho confirmava. Que no havien consensuat un reglament i escollit una autoritat?, doncs tothom a complir!

—Ja has parlar amb el Senyor Ramon? No serà igual amb aigua que sense.

—No vagis tan de presa, que encara no sabem com raja.

—Ara, voldrà més sacs. O més unces.

—Vols callar?

—Jo ho faria. Fes-te fort, que nosaltres tenim tres xicotets per portar la terra, i ell només té les finques, que soles, no rutllen; fes-t'ho valer.

—Ell hi ha posat el coll també, no et sembla? Portar l'aigua ha costat una hisenda, i a nosaltres no ens ha costat ni les clasques!

—Bé hi suem l'espalla, pensa-hi!

—Vols parlar-hi tu?; vols explicar-li tu..., si és que li vols dir alguna cosa?

—Amén.

—Això mateix. Vinga!: en nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant.

El Josep havia despenjat els rosaris de vora la campana del foc, i es disposà a començar el res nocturn, encara que els nois no haguessin arribat, era una nit excepcional. La Dolores va abocar les llesquetes de pa a l'olla penjada en el suport del foc, preparada de feia estona; afegint-hi una branqueta de timó a fi d'aromatitzar les sopes. Unes quantes fulletes seques de la tija van caure a les brases, que, al flamejar-se, perfumaren la cuina.

El padrí, just començar el rés, es va treure la catxutxa del cap, en senyal de respecte, si bé el Pep, tot i bon fill, no havia enxampat el costum de son pare, tota vegada que ell..., ni per dormir despullava la calvície, no fos cas que, desprevingut, li planxessin les arrugues! Cony de gorra suada, més rostrada que la corna de cansalada que donaven als gats!

El rosari abans de sopar era la tradició familiar en la majoria de les llars del poble, i l'Utxafava humil i ajovada s'hi havia acostumat de segles! Era, de ben segur, una manera d'aixecar una mica el cap, enllà de la submissió a la terra, i demanar ajut a qui segurament el podia donar,

de més amunt de les teulades. Només quatre eixelebrats no llauraven dret, i se'ls notava en la ganya. A més, que mossèn Julià ho recomanava cada diumenge a missa, si no volies anar a petar a l'infern esgarriçós de la purificació, amb foc abrusador i gemecs de dolor..., una vegada traspassats, no cal dir-ho, i passat comptes amb Sant Pere el gros. També per la prevenció de les pedregades d'estiu, que més d'un any les abocaven els de Dalt, sense avisar els veïns ni contemplacions. Llavors sí, llavors sí!: sant Déu Senyor Nostre, ajudeu-nos.

Quan el Manuel va obrir la porta de la cuina, exultant, es va parilitzar la primera dena del res del sant rosari, i els ulls de tots els presents es van esbatanar.

—Pare, ja està! Ja hem acabat!

—Donem-ne gràcies a Déu. —La mare, convençuda i alleujada.

—I els de Madamunt, ja han enllestit?

—El Pere del Marrinyo diu que no li ve de quatre dies, i nosaltres demà podrem aviar l'aigua. Ho hem hagut d'acabar nosaltres sols. —Aclarint-ho, el petit.

—La mare que els va parir! Quina cansalada! Nosaltres a fer-los la feina, i ells, a viure de gorra des de casa, sense cap esforç.

—No hi penseu, pare, que serem els primers!

El Josep i el Jeroni també entraren riallers, poc després, darrere del petit. Portaven enllestida la feina encomanada, i amb la cara pagaven. Feia dies que, almenys ells, havien treballat durament de sol a sol en el solc de la séquia, i per fi gaudirien de l'esforç: regarien per primera vegada, que no era una troballa, sinó el resultat de tantes suors esmerçades! El neguit se'ls notava a la cara, i la satisfacció els vessava.

—Au, *rente-us* una mica, i acabem el rosari, que de seguida soparem.

—Pare —el Josep, puntualitzant—, voleu dir que no ho havíem d'haver dit al Sr. Ramon?, potser demà hi voldria ser.

—Ja ho he dit al Prudencio, que li digui. Segur que el veu més sovint que jo. Potser és a *Targa*, aquests dies.

—El Prudèncio?, quin baliga-balaga! Com si ho haguessis dit a la paret! —La mare, sent-hi i no sent-hi.

—Dolores, no bufis! Au vinga: Déu vos salve Maria...

Amb silenci respectuós, tots els nois s'afegiren al res a mig cordar, mentre es rentaven les mans a la pica de la *repisa* del costat, amb l'aigua de la galleda plena que la mare ja els havia pouat a mitja tarda. La Remei, la nena, ajudant la mare a parar taula. En la darrera dena, menys la mare anant i venint, tots ja s'havien assegut al banc del racó, al costat del pare, o en alguna cadira repenjada a la paret, respectuosos amb les avemaries.

La Dolores va batre els ous que va afegir a les sopes. L'amanida, la cansalada, la botifarra negra i el pa gros ja esperaven el tall, damunt de la taula del centre.

Amb silenci contingut, i anant per feina! van sopar tots amb ganeta, encara que amb el cap posat en l'esdeveniment de l'endemà, tan acaronat, i per fi aconseguit; almenys en el tros del Clot del Conill, la finca més important de cal Salat, que ells, com a masovers, treballaven de feia anys.

La masia de cal Salat —cal Boll, concretament, ja ho hem dit— consistia en una edificació de tapia sòlida, assentada damunt d'un lleuger terraplè gravós. Sense gaire relleu, i encarada al sol de migdia. Tot entrant, una peça ampla, distribuïdora. Enfront mateix, la porta que conduïa als estables i el corral, als quals també s'accedia pel darrere de la casa, des de l'era, i que era per on treien i portaven les mules, al treball. A mà dreta de l'entrada, la cuina menjador, amb una finestra no gaire gran, que donava a l'exterior del davant. A continuació de la cuina menjador, l'habitació dels pares, amb finestreta al lateral, encarada a sol ixent, i al costat mateix d'aquesta peça, l'escala per la qual s'accedia a les golfes.

A l'altre costat de l'entrada, a mà esquerra, la cambra del padrí, també amb obertura a la façana del davant, i a continuació, la de la xiqueta, un espai no gaire gran, amb una finestra petita al lateral de ponent. Tocant mateix, el

rebot d'ús diari —uns prestatges al descobert, amagats per una cortina feta d'un llençol vell— amb les tupines del confitat, les conserves, les melmelades i el recapte més precís per al consum diari. El salador, amb els pernills, la cansalada i les restes dels porcs —cada any en mataven un parell, a fi d'afavorir també a l'amo de cal Salat— el guardaven a dalt de les golfes, en un quartet del darrere, ben airejat.

Tot entrant a l'estable, passada la porta frontal, a mà esquerra, al passadís d'un parell de metres de llargària, el *quartet* de la comuna, també amb una finestreta minsa a ponent. I a l'altre costat, la pallera, amb la palla per als animals, i el jaç dels xicots. Més endins, les bèsties: les mules, concretament. La resta de corral, amb els conills, les gallines, els porcs i la cabra..., ja fora de l'estable, en el porxo a continuació de la planta baixa de la masia; a peu d'era, mirant a Nord.

Tot plegat, una construcció anònima, com tantes altres masies del municipi, només amb un repunt de singularitat que li donaven les pedres carrasqueres sobresortints, en les llindes de les finestres; pedres que haurien arreplegat els constructors dels marges de les finques properes quan feien l'aixecada. Només la portalada de l'entrada a casa lluía una relíquia de l'antigor que algú havia conservat, i es va voler perpetuar aquí: una llinda de pedra picada com cal, amb una data artísticament treballada: 1742, enmig d'unes branquetes d'olivera..., o el que fos. Vet-ho aquí la singularitat de tot plegat. Això sí, era cal Boll, la masia per excel·lència de cal Salat. També, cal dir-ho; sense comoditats sobreres, ni compliments en l'interior —ni en l'exterior—, ja que tot era molt rudimentari, i de necessitat.

A les golfes guardaven, a part del rebost salador; els sacs de fesols, del gra per a la collita propera, o bé els que no s'havien volgut vendre encara. També el pinso de les mules, i els canyissos penjats, amb les darreres tomates corrents, algun pebrot tardà, les figues seques... Les tomates de penjar, aquestes sí! suspeses en cordills des de les bigues de la teulada... Ah, sí!, les saques de la farina,

també a dins del quartet del salador, previngudes de ratolins, que encara que tenien tres o quatre gats vigilants, sempre en sobrevivia algun d'eixerit. Tot aquest bé de Déu, net, pulcre, ordenat... el pujaven a dalt de les golfes, amb corriola, emprant una finestra del costat; damunt mateix de l'habitació dels pares. Allí també mantenien més resguardat d'humitats que si l'haguessin amuntegat a baix, en la mateixa entrada, o bé a la cuina, com ho conservaven la majoria de cases i masies de l'entorn.

Abans de l'aigua, aquesta part del pla —i més a Ponent també— era un bocí extens de l'esfereïdor Clot del Dimoni, un desert de secans que atemoria en el seu conjunt, de submissió a totes les inclemències del cel i de la terra. A poc a poc, aquesta monòtona planura anava notant, i mostrant, la transformació més reeixida, amb el gaudi de l'aigua, evidentment; talment un esclat prometedori que només es podia somniar, i ara esdevindria realitat desenvolupant cultius ufanosos. La nova fisonomia de la plana ja es notava cada dia més, amb el benefici del bé incalculable que baixava Segre avall, gràcies al Canal d'Urgell, i que feia uns anys, amb tant esforç i patiments s'havia portat a terme la seua construcció. També en vides esmicolades: més de cent noranta xicots entre els presoners emprats en els treballs de perforació del túnel de Montclar, i els voluntaris. Això només en el túnel de Montclar, de prop de cinc quilometres de llargària, foradant la muntanya de nord a sud; sens dubte l'indret més estratègic i difícil del recorregut. Morts d'accident, suïcidis, baralles..., i les cagarrines incontinents, ja que de menjar... millor ho feien les guineus del defora!

Pràcticament, massa anys fins a arribar a l'abastiment del rec en totes les finques, que per fi, també a cal Salat, els en tocava.

L'aigua havia començat a lliscar pendent avall, salvant entrebancs del terreny, burocràcies i economies, a Tarasó, el 26 de març de 1862; mira si en feia d'anys fins a arribar a la plenitud actual de tots els racons del pla, com cal Salat!

© dels textos: Francesc Pascual Greoles, 2017

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2018

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: maig de 2018

ISBN: 978-84-9975-962-3

DL 233-2018

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

«Imprès a **Lleida**»

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.